

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

RAPORT PRIVIND DESHUMAREA OSEMINTELOR LUI TIRA GEZA DIN CIMITIRUL GRECO-CATOLIC DIN SATU MARE

În cursul lunii iulie, pe adresa Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România a fost primit un memoriu (nr. înreg. 1181/10 iulie 2007) din partea domnului Augustin Chira, domiciliat în municipiul Baia Mare. În textul petiției se făcea referire la împrejurările în care tatăl adresantului, alături de alte trei persoane, și-au pierdut viața în condiții violente, provocate de către organele represive ale regimului comunist. Cazul a intrat imediat în atenția specialiștilor IICCR, care au început verificările și cercetarea faptelor relatate. În data de 27 iulie, expeți ai Institutului, Gheorghe Petrov și Andrei Lascu, au făcut o deplasare în zona în care s-au întâmplat evenimentele, pentru a lua legătura cu unele dintre rudele și urmașii celor decedați, care au fost audiați, relatările acestora despre faptele petrecute fiind atent consemnate.

Evenimentele s-au petrecut în vara anului 1949 pe teritoriul comunei Odoreu din județul Satu Mare, în satul ce deține calitatea de centru comunal, Odoreu, și în satul Mărtinești. Ambele localități sunt situate în apropierea municipiului Satu Mare, spre răsărit de acesta, pe Drumul județean 192, distanța între reședința județeană și cele două localități fiind de 3 km în cazul Mărtineștiului și de 8 km în cazul Odoreului.

Fiind vorba despre crime înfăptuite de reprezentanți ai structurilor represive ale statului comunist, acestea au fost, într-un fel, răspunsul autorităților vremii la acțiunile, atitudinile și starea de spirit anticomunistă a locuitorilor, români și maghiari, din cele două sate. Condițiile precare de viață pe care le avea atunci cea mai mare parte a populației din comună erau agravate de obligația de a preda statului cotele de produse agricole și animaliere, care, în general, după colectare, luau drumul exportului către fosta Uniune Sovietică.

În satele comunei au început să se remarce câteva persoane care au devenit treptat și neoficial lideri locali de opinie. Sfatul și îndrumarea lor erau importante pentru sătenii care îi consultau atunci când era vorba de rezolvarea unor probleme sau de luarea unor hotărâri ce priveau interesele de ansamblu ale comunității ori chestiuni private. Din mărturiile unor locuitori mai în vârstă, rezultă că o astfel de persoană a fost Tira Geza, de religie greco-catolică, locuitor al satului Odoreu. Tira Gheza s-a născut în 1896 și în timpul Primului Război Mondial fusese încorporat în Armata austro-ungară și trimis pe front, unde a fost capturat și reținut pentru o vreme ca prizonier în Rusia. După terminarea războiului și întoarcerea sa acasă, neavând avere, s-a angajat în serviciu la Căile Ferate, unde a activat până la sfârșitul vieții. În anul 1946, ajuns la vârsta de 53 de ani, trăia

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

Într-o gospodărie modestă împreună cu soția sa și cei șase copii, trei fete și trei băieți; dintre aceștia, astăzi mai trăiesc două fete și un băiat, acesta din urmă fiind Chira Augustin, persoana care a întocmit și trimis memoriul către IICCR. Deosebirea dintre numele de familie al tatălui și cel al fiului (Tira/Chira), a rezultat din înregistrarea greșită a numelui fiului pe actul său de naștere, situație care s-a perpetuat până astăzi. Tira Geza era cunoscut în acea vreme ca o persoană cinstită și respectabilă, cu o oarecare experiență de viață, cu o anumită influență asupra consătenilor, îndemnându-i pe aceștia, nu de puține ori, să se opună măsurilor administrative sau de altă natură ale reprezentanților statului comunist. Spre exemplu, din relatările fiului său, una din atitudinile și acțiunile tatălui su fost demersurile făcute de acesta pe diferite căi la autoritățile comunale, pentru a nu se distruge și risipi proprietățile și bunurile acelor persoane care au fost deportate în timpul și după terminarea războiului, între care și acelea ale unor familii de evrei care nu s-au mai întors acasă.

Pe fondul unor nemulțumiri generale acumulate treptat în sânul comunității, starea de spirit a majorității localnicilor era atunci una destul de agitată, putând oricând să degenereze într-o mișcare spontană de protest. Motivele imediate care au dus în cele din urmă la o anumită radicalizare a comportamentului social al colectivității în raport cu autoritățile locale, au fost determinate de câteva întâmplări oarecum banale, amplificate și de anumite zvonuri sau informații neverificate. Din mărturiile culese rezultă că în acea perioadă trăia în Odoreu un evreu care, împreună cu întreaga familie, fuseseră deportați în timpul războiului în lagărele de exterminare germane, el fiind singurul supraviețuitor. Fiind afectat de pierderea celorlalți membri ai familiei și în special a copiilor, suferind probabil și o traumă psihică, acesta a început să răspândească în zonă diferite zvonuri fataliste, printre care și acela că toți copiii românilor și ungarilor vor fi luați de lângă părinți și duși în Uniunea Sovietică, unde vor fi internați în lagăre, rușii pregătindu-i să devină soldați în slujba statului sovietic. Mai târziu, o altă întâmplare, petrecută în ziua de 12 august 1949, a făcut ca lucrurile să se precipite și să-i facă pe oameni să creadă că spusele acelu evreu ar putea fi totuși adevărate. În ziua menționată, în zona gării din Satu Mare, câțiva copii care se jucau printre liniile de cale ferată au așezat pietre pe o linie și au provocat astfel deraierea unor vagoane de marfă care executau manevre de redistribuire. Miliția i-a reținut atunci pe copii pentru cercetări, dar acest lucru a fost observat de câteva persoane din Odoreu care se aflau în acel moment în gară și care au făcut imediat legătura cu povestea evreului despre copii. Odată ajunși în comună, aceste persoane au răspândit peste tot informația conform căreia copiii din Satu Mare urmează să fie reținuți de către autorități în vederea trimiterii lor, peste graniță, în URSS. Locuitorii comunei au intrat atunci în alertă, devenind neliniștiți, zvonul respectiv sporind nemulțumirile oamenilor.

Tensiunile sociale de la Odoreu au atras imediat atenția autorităților locale care au raportat situația organelor județene de partid. În zilele următoare, în comună și-au făcut apariția câțiva activiști de partid și ofițeri de securitate de la

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

Satu Mare, care, prin diverse mijloace de intimidare și amenințare, au încercat să aplaneze situația din teren. Metodele folosite nu numai că nu au reușit să-i liniștească pe oameni, dar temându-se de anumite violențe la adresa lor, aceștia au părăsit precipitat localitatea. Situația creată în Odoreu a fost interpretată atunci de către autorități drept o revoltă anticomunistă. Măsurile represive nu s-au lăsat așteptate. Astfel, în noaptea de 15 spre 16 august, la marginea satelor Odoreu și Mărtinești au fost aduse efective ale Securității, Miliției și Grănicerilor. Locuitorii satelor au fost atenționați de prezența acestora prin executarea unor rafale de arme automate. Împușcăturile i-au trezit pe oameni din somn, care au ieșit cu toții afară, adunându-se apoi în mijlocul localităților, mulți având asupra lor diferite obiecte pentru autoapărare (bâte, topoare, unelte agricole). Procedându-se de la început la înșelarea vigilentei oamenilor și apelându-se la metodele de acțiune ale Securității, s-a cerut localnicilor să-și delege câte doi reprezentanți din fiecare sat cu care să se poarte discuții despre problemele și nemulțumirile comunității. Persoanele desemnate să participe la aceste tratative cu autoritățile au fost, din Odoreu, Tira Geza și Papp Andrei, iar din Mărtinești, Biro Andrei și Gyulai Alexandru. Întâlnirea acestora cu autoritățile a avut loc în clădirea Primăriei din Odoreu. De la bun început, cei patru, considerați instigatorii și căpeteniile revoltei, au fost arestați și apoi maltratați fizic. După mărturia unor participanți la evenimente, în dimineața zilei de 16 august au mai fost reținute circa 120 de persoane dintre locuitorii celor două sate, care, împreună cu cei patru, în jurul orei amiezii, au fost îmbarcați în trei camioane și transportați la sediul Securității din Satu Mare. Ajunși aici, mulți dintre cei arestați au fost anchetați și torturați, cei patru având parte de un tratament extrem de dur, fiind bătuți până la desfigurare. Cele aproximativ 120 de persoane arestate au fost reținute două zile, fiind eliberate în cursul zilei de 18 august.

La începutul zilei de 17 august, în jurul orei 2 dimineața, cei patru bărbați considerați a fi responsabili de instigarea consătenilor la revoltă au fost urcați într-o mașină și duși în direcția comunei Odoreu. Prima oprire a mașinii a fost în dreptul satului Mărtinești, în câmp deschis, unde au fost coborâți Biro Andrei și Gyulai Alexandru. Aceștia au fost duși la câțiva zeci de metri din drum spre sat, unde au fost împușcați din apropiere cu o rafală de armă automată. Mașina și-a continuat apoi drumul încă câțiva kilometri, până aproape de intrarea în satul Odoreu, unde au fost debarcați ceilalți doi, Tira Geza și Papp Andrei. Duși la o distanță mică față de drum, până în dreptul unei cruci de lemn ce se afla pe atunci postată acolo, au fost și ei executați în aceeași manieră. După plecarea ofițerilor de securitate care au săvârșit omorurile, victimele au rămas pe locurile unde au fost împușcate. La Mărtinești, Gyulai Alexandru a supraviețuit însă gloanțelor și a reușit în timpul nopții, grav rănit fiind, să ajungă până acasă. Aici l-au găsit în timpul zilei ofițerii de securitate care veniseră să verifice pe teren starea de lucruri după cele întâmplate în cursul nopții. Gyulai Alexandru, în starea în care se găsea, a fost transportat de securiști cu o mașină la Spitalul din Satu Mare, iar după scurt timp a fost dus spre o destinație necunoscută. Din acel moment nu se mai știe nimic oficial despre

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

soarta acestuia. Astăzi se presupune că Gyulai Alexandru a fost imediat ucis, fără a se cunoaște locul unde ar putea fi înmormântat. Neoficial, din mărturia unui frate încă în viață a lui Gyulai, se pare că victima a fost dusă undeva în apropierea fâșiei de graniță cu Ungaria unde i s-a înscenat, se pare, o trecere frauduloasă a frontierei de stat.

Referitor la celelalte victime, se cunoaște că acestea au fost lăsate intenționat în câmp până către orele serii, fiindu-le interzis rudelor să se apropie. În acest interval de timp, cadavrele au fost văzute de mulți săteni, inclusiv de unele rude și cunoscuți. Ceea ce li s-a întâmplat acestor oameni trebuia să constituie un exemplu pentru toți cei care ar mai fi cutezat vreodată să se opună noii orânduiri sociale. Omorurile au fost oficial motivate prin faptul că respectivii ar fi fugit din arestul Securității din Satu Mare și, urmăriți fiind, aceștia nu s-ar fi supus somațiilor repetate. Toate cele trei cadavre au fost transportate cu o mașină închisă și depuse la morga Spitalului din Satu Mare. Aici, ele au putut fi văzute de cei apropiați, a doua zi, când au fost și înmormântate. După mărturia lui Chira Augustin, fiul lui Tira Geza, pe atunci în vârstă de 14 ani, acesta, alături de mama sa, și-a văzut tatăl întins pe o masă de la morgă. Fața cadavrului era aproape în întregime desfigurată, iar în zona pieptului și abdomenului se observau, prin hainele de care cadavrul nu fusese dezbrăcat, urme de sânge închegat și câteva orificii provocate de gloanțe. Niciunul dintre cadavre nu a fost însă supus autopsierii, acest lucru fiind interzis, se pare, prin înscrisuri oficiale. Cei trei au fost înmormântați în Satu Mare, în cele două cimitire alăturate situate în zona gării. Tira Geza și Papp Andrei au fost înhumați pe locuri diferite în incinta Cimitirului greco-catolic, iar Biro Andrei a fost îngropat în Cimitirul reformat. Mormântul acestuia din urmă a dispărut între timp deoarece multă vreme nimeni nu a mai avut grijă de el, pe locul respectiv fiind înhumată ulterior o altă persoană.

Toate cele patru victime au avut ca și cauză recunoscută a decesului plaga împușcată. Acest fapt rezultă numai din relatările martorilor contemporani cu evenimentele. Oficial, niciun act nu a specificat vreodată acest lucru. În cazurile lui Gyulai Alexandru și a lui Biro Andrei, orice posibilitate de a se mai interveni vreodată asupra rămășițelor lor pământești în scopul verificării cauzei decesului este exclusă din motivele pe care le-am menționat. O astfel de verificare a rămas însă posibilă pentru cazurile lui Tira Geza și a lui Papp Andrei, mormintele acestora fiind localizate și cunoscându-se faptul că ele nu au fost deranjate.

În urma memoriului primit din partea domnului Chira Augustin, prin care se solicită stabilirea adevărului în privința morții tatălui său și a celorlalte persoane precum și reabilitarea acestora, s-a decis deschiderea mormântului și deshumarea osemintelor lui Tira Geza. Menționăm că această acțiune s-a făcut cu acordul necondiționat al familiei. În privința lui Papp Andrei, s-a considerat că deocamdată nu este necesară și deshumarea acestuia.

Operațiunea de deshumare a avut loc în ziua de 11 octombrie 2007, fiind coordonată și executată de specialiști – istorici și arheologi – din cadrul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (Gheorghe Petrov, Horațiu

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

Groza, Paul Scrobotă și Alexandru Matei). Fiind vorba despre un caz cu implicații penale, toate activitățile au fost asistate de către doi procurori militari din cadrul Parchetului Militar de pe lângă Tribunalul Militar Timișoara (Radu Iliina și Cătălin Pițu).

Mormântul lui Tira Geza se află situat în Cimitirul greco-catolic, amplasamentul acestuia aflându-se în jumătatea dinspre nord-est a suprafeței delimitate de împrejmuirea actuală a cimitirului. Înhumarea defunctului a avut loc într-o zi de joi, pe data de 18 august 1949. Locul stabilit pentru înhumare se afla atunci într-o margine a cimitirului, în jurul acestuia nefiind prea multe morminte vizibile sau marcate corespunzător la suprafața solului; astăzi locul este înțesat de foarte multe morminte, care sunt așezate în șiruri dispuse pe direcția SV-NE. Locul de veci și sicriul în care a fost depus defunctul au fost asigurate, la data decesului, de către autoritățile locale. Cadavrul a fost așezat în sicriu la morga spitalului, fiind îmbrăcat cu aceleași hainele în care a fost omorât. De la morgă, sicriul a fost dus direct la cimitir unde a fost introdus în groapa care era deja săpată. Slujba de înmormântare a fost scurtă, fără predică, fiind oficiată în cimitir de către un preot greco-catolic, care a acceptat cu frică și după multe insistențe să presteze acest serviciu. La înmormântare a participat soția împreună cu cei șase copii ai defunctului și alte câteva persoane. La căpătâiul răposatului a fost pusă atunci o cruce simplă de lemn. Mai târziu, în anul 1956, prin grija familiei, mormântul a fost amenajat cu un cadru și un capac din beton, iar la căpătâi a fost postată o lespede turnată de formă dreptunghiulară, care, pe fața anterioară, are fixată o placă de marmură (0,50 x 0,35 m) ce conține o inscripție incizată. Textul inscripției, repartizat pe cinci rânduri, este următorul: „*Aici se odihnește / Tira Geza / 1896 – 1949 / în veșnica amintire / soția și copiii*”.

Orientarea mormântului la nivelul structurii sale superioare din beton a fost pe direcția generală NV-SE. După ridicarea și îndepărtarea capacului, pentru cadrul din beton ce marca groapa de înmormântare au rezultat următoarele dimensiuni: 2,50 x 1,25 m la exterior și 1,96 x 0,86 m la interior. Înălțimea cadrului măsurată de la partea sa superioară și până la talpa fundației a fost de 0,44 m, iar până la nivelul exterior de călcare de 0,35 m. Dimensiunile interioare ale acestui cadru au reprezentat și dimensiunile generale ale gropii care s-a executat în vederea descoperirii și dezvelirii rămășițelor pământești ale defunctului. Scheletul a fost descoperit la adâncimea de -1,89 m, măsurată de pe suprafața cadrului, și la -1,54 m, măsurată de la nivelul actual de călcare din exteriorul aceluiași cadru. Scheletul a fost surprins în întregime pe fundul gropii de înmormântare, având o dispunere identică cu aceea a structurii superioare din beton amenajate la suprafața solului. Capul era orientat spre direcția nord-vest și picioarele spre sud-est. Defunctul era așezat în poziția culcat pe spate având brațele întinse pe lângă corp și antebrațele îndoite din cot și împreunate pe bazin. Starea de conservare a osemintelor era una precară. Din sicriul confecționat din lemn de brad nu s-a mai păstrat aproape nimic, acesta fiind complet putrezit, singurele urme vizibile constând dintr-o peliculă inconsistentă de culoare negricioasă. De la sicriu s-au

recuperat mai multe cuie foarte degradate, însă unul era mai deosebit și într-o stare de conservare relativ bună; fiind un cui de capac, acesta avea o lungime de 9 cm, tija de penetrare era de 5 cm și prevăzută cu filet, iar capul avea o formă treflată care pornea dintr-o mică sferă. Din vestimentația și încălțăminte defunctului nu s-a conservat nimic în afară de câteva vagi resturi, aproape insesizabile, de material textil. Au fost recuperate însă câteva obiecte care pot fi încadrate în categoria accesoriilor vestimentare. În primul rând amintim o parte dintr-o prinzătoare metalică utilizată la bretelele pentru pantaloni, apoi un număr de șapte nasturi de cinci feluri, dintre aceștia numai trei fiind identici (trei bucăți identice de culoare maroniu închis, prevăzuți cu patru găuri și având diametrul de 2 cm; o bucată de culoare maroniu deschis, prevăzută cu patru găuri și având diametrul de 2 cm; o bucată de culoare gri cenușie, prevăzută cu patru găuri și având diametrul de 1,7 cm; o bucată de culoare gri cenușie, prevăzută cu patru găuri și având diametrul de 1,5 cm; o bucată de culoare bej deschis, prevăzută cu două găuri și având diametrul de 1,2 cm). Piesa cea mai importantă care a fost descoperită este o monedă cu o valoare de 2 lei, emisă în timpul Regatului României, în anul 1947. Moneda a fost găsită în partea stângă a scheletului, lângă oasele bazinului. Menționăm că asupra scheletului nu s-au găsit gloanțe.

După terminarea cercetării arheologice, toate oasele componente ale scheletului au fost scoase din groapă și predate pentru a fi investigate de către un medic legist. Acest examen de specialitate a fost efectuat la fața locului de către dr. Petru Varodi, șeful Serviciului de Medicină Legală din cadrul Spitalului Județean Satu Mare. Dintre concluziile acestuia am reținut: craniul prezenta în partea posterioară, la ceafă, o fisură longitudinală cu o lungime de aproximativ 8 cm, care a fost provocată foarte probabil prin aplicarea unei lovituri cu un obiect greu, aceasta putând numai singură să provoace decesul. Acest lucru confirmă mărturia unei fiice de-a lui Tira Geza, prezentă și ea la aceste investigații, care a declarat că tatăl său nu a murit imediat de pe urma gloanțelor, dar că unul dintre membrii grupului de execuție, văzând că încă mai mișcă, l-a lovit cu patul armei în cap, dându-i astfel lovitura de grație. Această informație a fost aflată de fiică după câțiva ani de la moartea tatălui, de la cineva care vorbise cu o persoană ce fusese implicată în săvârșirea acestor crime.

Dacă victima a fost împușcată din apropiere este foarte probabil ca gloanțele, câte or fi fost, să fi trecut cu ușurință prin trup și să iasă pe partea opusă. Acestea puteau să nu lase urme asupra unor oase din componența scheletului dacă nu le-a străpuns sau fragmentat. Starea de conservare precară în care se aflau osemintele a estompat într-o mare măsură efectuarea unor observații mai precise asupra tuturor detaliilor ce le putea conține materialul analizat.

După încheierea tuturor investigațiilor legate de operațiunea de deshumare, toate rămășițele pământești ale defunctului au fost adunate cu grijă și introduse într-o lădiță de lemn ce fusese pregătită prin grija familiei. A urmat apoi o scurtă slujbă religioasă de reînhumare, oficiată de către preotul ce slujește la Capela

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România

Str. Matei Voievod nr. 18, sector 2, București

Telefon: +40 21 252 7556 / +40 21 252 7557

Fax: +40 21 252 4860

Web: www.crimelecomunismului.ro / www.iiccr.ro

E-mail: office@iiccr.ro

greco-catolică din incinta cimitirului. În cele din urmă lădița cu oseminte a fost coborâtă în groapă, după care aceasta a fost astupată cu pământ și pecetluită.

Dr. Gheorghe PETROV
Serviciul Investiții Speciale